

Lakivaliokunta

Poliisihallituksen asiantuntijalausunto eduskunnan lakivaliokunnalle asiassa HE 21/2026 vp Hallituksen esitys eduskunnalle työperäistä hyväksikäyttöä koskevan lainsäädännön muuttamiseksi

Lausuntopyyntö ja asian tausta

Eduskunnan lakivaliokunta on pyytänyt 13.3.2026 Poliisihallitukselta lausuntoa koskien hallituksen esitystä eduskunnalle työperäistä hyväksikäyttöä koskevan lainsäädännön muuttamiseksi (HE 21/2026 vp) sekä lakialoitteesta laiksi rikoslain 47 luvun muuttamisesta (LA 4/2023 vp).

Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että kiskonnantapaista työsyryntää koskeva rikossäännös korvattaisiin uudella säännöksellä nimeltään kiskonta työelämässä. Uutena rikoksena säädettäisiin rangaistavaksi myös törkeä kiskonta työelämässä. Mietinnön mukaisesti oikeushenkilön rangaistusvastuu ulotettaisiin kiskontaan työelämässä ja törkeään kiskontaan työelämässä. Liiketoimintakiellosta annettua lakia ehdotetaan muutettavaksi niin, että liiketoimintakieltoon voitaisiin määrätä, jos liiketoiminnassa on syyllistytty törkeään kiskontaan työelämässä tai törkeään kiskontaan työelämässä. Lisäksi mietinnössä ehdotetaan, että pakkokeinolakia muutettaisiin siten, että telekuuntelun mahdollistavien rikosten listaan lisättäisiin törkeä kiskonta työelämässä.

Lausunto

Käsillä olevaa hallituksen esitystä työperäistä hyväksikäyttöä koskevan sääntelyn muuttamisesta voidaan pitää kattavasti perusteltuna ja hallituksen esityksessä esitettyjen lakien muuttamista sääntelyä selkeyttävänä ja eheyttävänä sekä kokonaisuutena oikeasuuntaisena.

Hallituksen esityksessä ehdotetuilla sääntelymuutoksilla tuetaan tavoitteita rikostorjunnan (sis. rikosten estäminen, paljastaminen ja selvittäminen) vahvistamisesta, harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnasta sekä rikoshyödyn takaisinsaannista. Työperäinen hyväksikäyttö on vakava ja haitallinen rikosilmiö. Erityisen moitittavia ovat tekotavat, joissa haavoittuvassa asemassa olevia ja oikeuksistaan tietämättömiä työntekijöitä riistetään huomattavan taloudellisen edun saavuttamiseksi. Työperäistä hyväksikäyttöä kuvaavat moninaiset tekotavat ja hyväksikäytössä voi olla kyse lievemmästä työehtojen polkemisesta, alipalkkauksesta tai vakavammasta teosta, jolloin vakavimmillaan työntekijän henki tai terveys voi vaarantua esimerkiksi pakkotyön muodossa. Toisin sanoen työperäinen hyväksikäyttö on yksittäistä toimintatapaa laajempi käsite, joka voi sisältää

eriasteisia tekoja. Voidaan pitää todennäköisenä, että työperäinen hyväksikäyttö loukkaa useampia suojeltavia oikeushyviä. Siksi on tärkeää, että rikosoikeusjärjestelmän kautta voidaan puuttua edellä mainittuihin eriasteisiin rikoksiin. On huomattava, että työperäisen hyväksikäyttöön kytkeytyvät määritelmät ovat keskeisiä, kun arvioidaan erontekoa ihmiskaupan ja muiden työperäisen hyväksikäytön muotojen välillä. Toisaalta voidaan huomata, että työperäiselle hyväksikäytölle ei ole vakiintunutta ja tarkkarajaista oikeudellista määritelmää, mikä johtaa ajoittain ongelmallisiin tilanteisiin rikosprosessissa soveltamiskäytäntöjen osalta.

Edellä mainituista lähtökohdista on perusteltua, että hallituksen esityksessä on käsitelty kattavasti työperäisen hyväksikäyttöilmiön piiriin kuuluvia tunnusmerkistöjä ja niihin kuuluvia tekijöitä sekä ilmiöön yleisemmin liittyviä määritelmiä. Lisäksi hallituksen esityksessä on käsitelty kattavasti rikoslain 47 lukuun esitettävän uuden säännöksen suhdetta muihin työperäistä hyväksikäyttöä koskeviin rikossäännöksiin. Sanottu käsittely on perusteltua rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen toteutumisen kannalta. Oikeusturva edellyttää, että rikoslainkäyttö perustuu lakitekstin ennakoitavaan tulkintaan. Siksi rikoslain 47 luvun työrikosten kohdalla tunnusmerkistön täsmällisyys ja tarkkuus sekä ennakoitavuus ovat tärkeitä laajaa käsitteistöä tulkittaessa. Rikosvastuu on ennakoitavaa silloin, kun oikeuskäytännössä luodut laintulkinnat ovat kehittyneet johdonmukaisesti ja tulkintaratkaisut sopivat yhteen asianomaisen tunnusmerkistön olennaisen sisällön kanssa. Toisaalta rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen tulkinnassa tarvitaan joustavuutta, koska lainsäädäntö kehittyy hitaasti ja muuttuva toimintaympäristö työperäisen hyväksikäytön yhteydessä luo käytännön soveltamistarpeita. Joustavuus ei saa kuitenkaan rikkoa edellä kuvattuja normeja, joista rikosoikeudellinen laillisuusperiaate muodostuu.

Työperäistä hyväksikäyttöä koskeva rikosoikeudellinen sääntely koostuu nykyisellään useista eri säännöksistä, jotka on säädetty erilaisia tilanteita ja erilaisten oikeushyvien suojaa ajatellen. Hallituksen esityksessä on todettu, että rikoslain 47 luvun 3 a §:n kiskonnantapaista työsyrintää koskeva rikossäännös on säädetty nimenomaisesti työntekijöiden hyväksikäyttöön puuttumiseksi, mutta kriminalisointi ei ole käytännössä saavuttanut tätä tavoitetta kaikilta osin tehokkaasti ja tarkoituksenmukaisesti. Edellä mainittu kannanotto on käsitykseni mukaan perusteltu ja esimerkiksi tunnusmerkistön täyttymiseksi edellytetty syrjäntäelementti on osoittautunut haasteelliseksi tunnusmerkistötekijäksi käytännön viranomaistoiminnassa ja esitutkinnassa. Tältä osin mainitun säännöksen kuomoaminen ja korvaaminen kiskonta työelämässä rikossäännöksellä vaikuttaa tarkoituksenmukaiselta sääntelyratkaisulta.

Käsillä olevassa hallituksen esityksessä kuvatun tilastotiedon perusteella voidaan havaita, että merkittävä osa viranomaisten tietoon tulleista työperäistä hyväksikäyttöä koskevista rikoksista ei päädy tuomioistuinkäsittelyyn. Sille on olemassa erinäisiä ja esityksessä esille nostettuja syitä, mutta yksi erikseen mainittava syy on piilorikollisuus. Tämän vuoksi esityksessä ehdotettua muutosta pakkokeinolakiin ja telekuuntelun lisäämistä keinovalikoimaan törkeän tekemuodon selvittämisen yhteydessä voidaan pitää perusteltuna. Kuten esityksessä todetaan, ehdotetun rikosnimikkeen lisäämiselle telekuuntelun perusterikosten piiriin on perusoikeusjärjestelmän edellyttämät hyväksyttävät pe-

rusteet. Kyse on rikoksista, joilla suojataan edellä esitettyyn tapaan useita perusoikeuksia ja joihin liittyy erityisesti niiden vakavuus huomioiden tärkeä yhteiskunnallinen selvittämisintressi. Kyseisen pakkokeinon lisääminen keinovalikoimaan törkeän tekemuodon yhteydessä on erityisen tärkeää esimerkiksi reaaliaikaisten tapausten selvittämiseksi ja yleisesti epäiltyjen rikosten paljastamiseksi. Telekuuntelu on toisin sanoen erityisen merkityksellinen rikosten ilmitulon tehostamiseksi.

Käsitykseni mukaan oikeushenkilön rangaistusvastuun nykyinen soveltamisala työperäisen hyväksikäytön piirissä ei ole kaikilta osin tarkoituksenmukainen. Rikoslain 9 luvun 3 §:n mukaan edellytys oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamiselle on kiinteä suhde rikosentekijän ja oikeushenkilön välillä. Oikeushenkilön toiminnassa tehty rikos edellyttää tekijän toimimista oikeushenkilön puolesta tai hyväksi. Mietinnössä esitettyä soveltamisalan laajentamista ja systemaattista käytännön soveltamista työperäisissä hyväksikäyttörikoksissa puoltaa rikosten luonne: rikosten tekokontekstina on tyypillisesti oikeushenkilön toiminta, tekoihin liittyy usein merkittäviä taloudellisia intressejä, rikoksia voi selittää etujen ja haittojen punninta, ja rikosoikeudellista vastuuta on toisinaan vaikea kohdistaa ainoastaan luonnolliseen henkilöön.

Oikeushenkilön rangaistusvastuuseen liittyvää sääntelyä tulisi muuttaa siten, että yhteisösakko voidaan tuomita myös kiskonnantapaista työsyrintää ankarammin rangaistavasta menettelystä, joka voi ilmentää muun muassa teon erityistä suunnitelmallisuutta. Lisäksi rikoslain 9 luvun oikeushenkilön rangaistusvastuuta voidaan lähestyä teoreettisista lähtökohdista. Tuolloin on huomioitava rangaistusteorioiden merkitys. Erityisesti on otettava huomioon preventiiviset eli rangaistuksen tarvetta ennalta estävät tavoitteet ja toimet. Kysymys on tällöin rikosoikeudellisen moitearvostelun kohdistamisen uhkasta työperäistä hyväksikäyttöä toteuttavaan tai mahdollistavaan tahoon. Uhkan ennalta estävä ja käytöstä ohjaava vaikutus lienee merkittävä. Oikeushenkilön rangaistusvastuuta soveltamalla voidaan vaikuttaa prevention lisäksi työperäisen hyväksikäyttörikoksen tekemisen kannattavuuteen sekä rangaistuksen odotusarvon kasvattamiseen. On tärkeä huomata, että oikeushenkilön rangaistusvastuun edellytysten selvittäminen systemaattisesti osana rikosprosessia tuottaa ennalta estävien ja rikostorjunnallisten hyötyjen lisäksi tehokkaasti myös rikoksen tuottaman taloudellisen hyödyn eliminointia. Sanotuista lähtökohdista käsin oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamisalan laajentaminen kiskonta työelämässä -säännöksen ja sen törkeän tekemuodon yhteyteen on perusteltu ja tarkoituksenmukainen sääntelyratkaisu.

Vastaavat lähtökohdat koskevat liiketoimintakieltoa, jonka osalta tilanne on osin samankaltainen kuin oikeushenkilön rangaistusvastuun kohdalla. Liiketoimintakielto voidaan määrätä sopimattoman ja vahingollisen liiketoiminnan estämiseksi sekä liiketoimintaan kohdistuvan luottamuksen ylläpitämiseksi. Työperäinen hyväksikäyttö on toimintaa, joka on jo sellaisenaan yhteydessä liiketoimintaan liittyvien sääntöjen rikkomiseen sekä terveen ja toimivan taloudellisen kilpailun toteutumismahdollisuuksiin. Työperäisellä hyväksikäytöllä on samoin yhteys liiketoimintaan kohdistuvaan luottamukseen sekä myös muiden etujen eli tässä tapauksessa työntekijöiden oikeuksien toteutumiseen. Tämän vuoksi liiketoimintakieillon edellytysten selvittäminen on tärkeää ja perusteltua kiskonta työelämässä -säännöksen ja sen törkeää tekemuotoa koskevan esitutkinnan yhteydessä.

Lopuksi

Käsillä olevan lakialoitteen laiksi rikoslain 47 luvun muuttamisesta (LA 4/2023 vp) osalta totean seuraavaa. Aloitteessa esitetään rikoslakiin lisättäväksi työrikoksia koskevaan 47 lukuun uusi pykälä 3 b, jossa kriminalisoidaan alipalkkaus. Tekoon syyllistyisi työnantaja, joka tahallaan jättäisi noudattamatta työsopimuslain mukaisen yleissitovan työehtosopimuksen sekä työehtosopimuslain mukaisen työehtosopimuksen palkkamääräyksiä.

Vaikka lakialoitteessa esille nostetut tavoitteet ovat sinänsä kannatettavia, niiden voidaan katsoa tulevan huomioduksi käsillä olevan hallituksen esityksen (HE 21/2026 vp) yhteydessä tehtävien lakimuutosten myötä. Toisaalta hallituksen esityksessä on huomioitu kansainvälinen vertailu, jonka mukaan alipalkkaus on erikseen kriminalisoitu joissain maissa. Katson, että tilanteen seuranta ja kriminalisointien käytännön vaikutusten arviointi on perusteltua ja tarpeellista ennen uuden ja osittain päällekkäisen säännöksen esittämistä rikoslain 47 luvun työrikoksia koskevan sääntelyn yhteyteen.

Mikko Kiiski, poliisitarkastaja

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu asianhallintajärjestelmässä. Poliisi 20.03.2026 klo 10:41. Allekirjoituksen oikeellisuuden voi todentaa kirjaamosta.

Liitteet

Jakelu

Eduskunnan lakivaliokunta

Tiedoksi

Poliisihallitus/rikostorjunnan vastuualue
Poliisihallitus/esikunta

Poliisihallitus

Vuorimiehentie 3, PL 1000, 02151 Espoo

kirjaamo.poliisihallitus@poliisi.fi

Puhelin +358 295 480 181, Faksi +358 295 411 780, poliisi.fi